

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

En tur gennem 1800-tallets Christianshavn

Tømremester Cornelius' erindringer 1847-1933

En tur gennem 1800-tallets Christianshavn
Tømremester Cornelius' erindringer 1847-1933

Udgivet af Christianshavns lokalhistoriske Forening 2019.

Redaktion: Anders Bjørn.

Alle illustrationer er fra databasen
<https://kbhbilleder.dk/> med mindre andet er anført.

Omslagsillustration: Mogensens Jernstøberi set fra
Elefantens Bastion. Maleri af A. Stephansen, 1907 (privateje).

Tryk og layout: Frederiksberg Bogtrykkeri.

ISBN 978-87-971171-0-1

FORORD

I 1933 udskrev Christianshavns Ugeblad en konkurrence om, hvem der havde boet længst tid på Christianshavn. Det inspirerede tømrermester Cornelius til at skrive sine erindringer i form af en række indlæg i ugebladet om det gamle Christianshavn, hvor han med enkelte års afbrydelser havde boet siden sin fødsel i 1847.

Erindringerne er skrevet i et levende sprog og med så mange detaljer og hidtil ukendte lokalhistoriske oplysninger, at Christianshavns lokalhistoriske Forening har besluttet at udgive dem i bogform, suppleret med relevante fotos og forklarende noter. Selve teksten er uændret, men der er tilføjet nye overskrifter.

Hvem var forfatteren? Thorvald Emil Christian Cornelius blev født 17/2-1847 som søn af skræddersvend Christian Cornelius (1824-1868) og Ida, født Behrens (1821-1889). Familien, der efterhånden blev forøget med 5 børn mere, tilhørte det store flertal af fattigfolk på datidens Christianshavn. I 1847 boede de i en lejlighed i det stadig eksisterende hus Dronningensgade 21, i 1850 var de flyttet til Torvegade 24 (også bevaret) og 10 år senere boede de i et nu nedrevet baghus i Dronningensgade 42 på 3. sal.

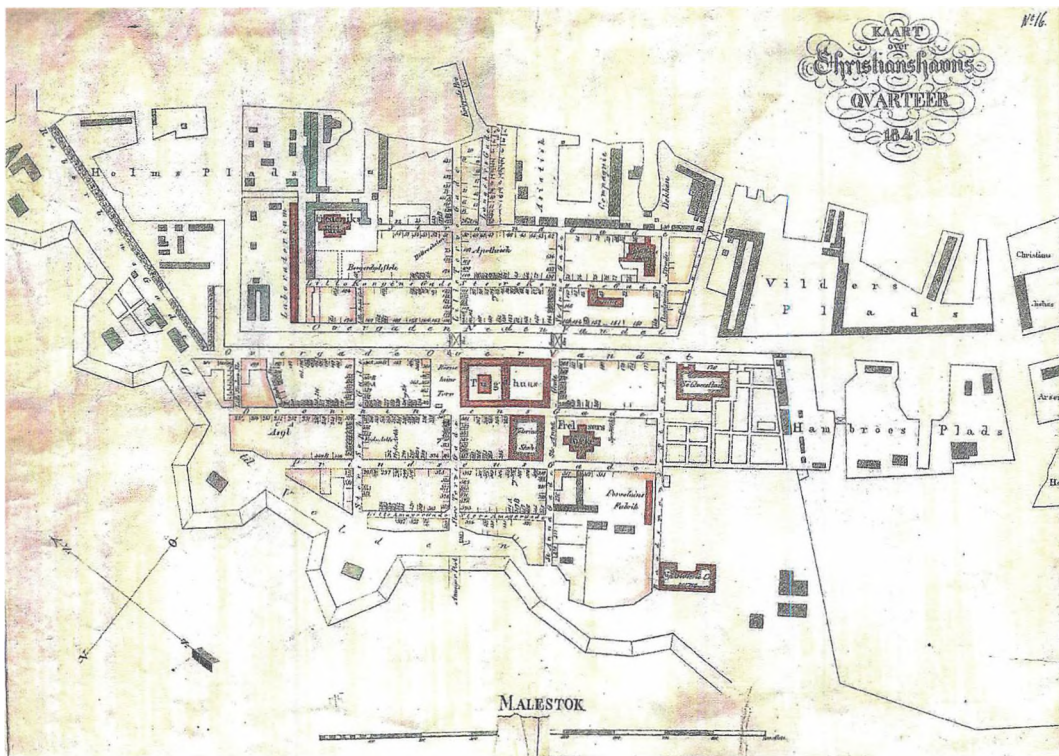
Faderen døde i 1868, hvorefter hans enke måtte klare sig ved at arbejde som vaskekone. I 1880 boede hun i samme lejlighed med sønnen Immanuel, der var ugift smedsvend. En anden søn Sophus var skibsbygger og boede med sin barnløse kone i etagen under sin mor.

Som Thorvald selv fortæller, blev han som 10-11-årig dreng bybud på et skibsværft på Tyske Plads, der var ejet af firmaet Jacob Holm & Sønner. Her kom han efter konfirmationen i lære som skibstømrer og fik som uddannet svend fast arbejde samme sted, kun afbrudt af en enkelt år som skibstømrer på et skib til Østersøen og England og 2 år som værnepligtig på fregatten "Sjælland".

Da værftet blev nedlagt i 1899 af en ny ejer, fik Cornelius arbejde på et værft på Asiatisk Plads. I 1911 blev han selvstændig med eget tømrerfirma, og helt frem til 1930 var den da 83-årige Cornelius stadig registreret som tømrermester på Christianshavn.

I privatlivet skete der det, at Cornelius i maj 1870 blev gift i Vor Frelsers Kirke med Birthe (1840-1918). Parret flyttede ind i en lejlighed på 2. sal i Strandgade 46, men fik igen børn. I 1913 fik de kongens tilladelse til at adoptere en ung mand på næsten 20 år ved navn Carl Frederik, der var født 29.4.1893 som søn af den ugifte Johanne Marie Jacobsen og tømrer Johan Woltzmann. På et tidspunkt mellem 1901 og 1906 må de have taget drengen til sig, for ved folketællingen i 1906 blev han beskrevet som "adoptiv søn" med efterfølgende spørgsmålstegn. Carl Frederik blev boende sammen med sine adoptivforældre resten af deres liv, også efter at være blevet gift og uddannet til repræsentant.

Cornelius vandt ikke ugebladets konkurrence, for den 87-årige Julie Sandbeck i Prinsessegade 73 var født et år tidligere. Til gengæld var han utvivlsomt den ældste christianshavner, da han døde som 93-årig i 1940.

KORT OVER CHRISTIANSHAVN 1841.

Offentlige institutioner som tugthuset, de tre kaserner, veterinærskolen og det militære laboratorium er markeret med rødt. Som det fremgår af kortet var mange af de tidligere handelspladser langs havnen på dette tidspunkt overtaget af Cornelius' arbejdsgiver, firmaet Jacob Holm & Sønner. Cornelius arbejdede en stor del af sit liv på Tyske Plads, der på kortet er placeret øverst t.v. på hjørnet af havneløbet og Christianshavns kanal foran Hærens Laboratorium. Severin Stern, 1841. (Kongelige Bibliotek).

Cornelius' erindringer

Jeg, Undertegnede, har med Interesse fulgt de forskellige Indlæg i Bladet i de sidste Uger i Haab om at faa opfrisket Minderne fra min Barndomstid og senere Manddomstid, men jeg synes ikke endnu, det er lykkedes nogle af de ærede Indsendere at ramme det rette, nemlig af give Læserne af Bladet et Billede af Kristianshavns Udseende for mange Aar siden, eller at oplyse, hvorledes Livet pulserede i denne Bydel den Gang.

Jeg vil derfor forsøge om det skulde kunde lykkes mig at ramme Pointet lidt nærmere.

Jeg vil begynde med at forklare lidt om den ældgamle Knippelsbro, idet jeg kunde tænke mig, man forsøgte en Rundgang på Kristianshavn. Vi vil begynde Turen, idet vi vender Ryggen til Byen.

DEN GAMLE KNIPPELSBRO

var en Klapbro med to Klapper; for Enden af hver Klap stod en Galge med en udhugget Figur¹ paa hver Side som Pynt. Naar Broen skulde lukkes op, foregik det på følgende Maade: 4 Mand, 2 paa hver Side, trak et almindeligt Haandspil, som saa hejsede Klapperne op. Kørebanelen var ikke bredere end to Hestekøretøjer med Nød og Neppe kunde passere hinanden.

1) Figurerne forestillede de 4 vinde.

Broen var den 4. Januar 1852 smykket med Flag, Guirlander og Vaaben, den Dag kom nemlig Tropperne hjem fra Krigen 1848, og Artilleriet, som laa i Baadsmandsstrædes Kaserne, skulde passere Ruten Knippelsbro, Brogade, Strandgade, Sct. Annægade, Snorrebroen, Overgade o.V., hvor jeg selv stod og overværede det pragtfulde Skuespil, hvorefter drejede Tropperne ad Baadsmandsstræde til Kaserne. Beboerne i Ejendommen på Ruten, som Tropperne skulde passere, kastede Blomster og Kranse ned over disse.

Blandt de begejstrede christianshavnerne ses fabrikanterne Jacob Holm, Peter Heering, H. H. Baumgarten og C. C. Burmeister. Tegning af Rasmus Christiansen. Privateje.

LANGS HAVNEN TIL LANGEBROGADE

Naar man kom over Broen, altsaa mod Syd, laa til højre Torvegade, som den Gang ikke var Hovedgade, og inden for Torvegade laa *Puggaards Plads*.

Puggaards Plads ved Torvegade ses bag broen på dette foto fra 1865. Firmaet Puggaard & Hage handlede med korn og kolonialvarer i to gamle bygninger, som o. 1730 var blevet opført af Vestindisk-guineisk Kompagni som kontorbygning (palæet med kvist på hjørnet af Torvegade) og sukkerraffinaderi (skimtes bag palæet). I 1857 blev bygningerne købt af grosserer Halberstadt, der forlængede det tidligere sukkerraffinaderi med den store dampmølle midt i billedet. Halberstadts dampmølle blev senere en del af først De forenede Dampmøller og derefter De danske Dampmøller. Begge bygninger blev revet ned i 1900-tallet. I baggrunden Frederiks Tyske Kirke, nu Christians Kirke.

For Enden af Strandgade laa *Tyske Plads*, som den Gang ejedes af *Jacob Holm og Søner*², der drev det eneste Skibsbyggeri paa Kristianshavn, foruden drev J. H. & S. stort Skibsrederi, bl.a. havde de Skibe, som gik paa Vestindien, og Hvalfangere, som gik på Grønland, et Skib, som hed Svanen, gik til Island; dette Skib blev i Aaret 1876, da var var 100 Aar gammelt, pudset op og istandsat, saa det lignede et helt nyt Skib. Skibet, som var kufbygget, havde Vinduer i Agterspejlet, og Vinduesrammerne blev ægte forgyldt. Svanen blev senere solgt til Græsk Generalkonsul Clausen.

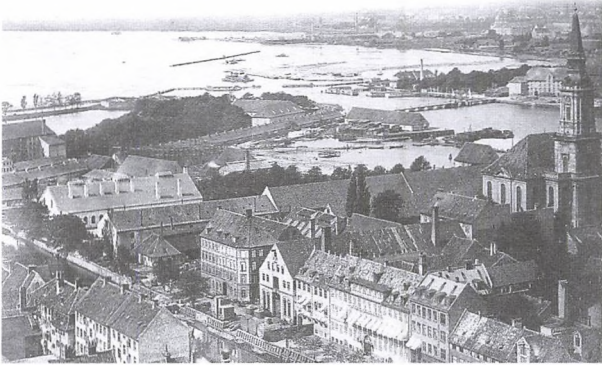
Bag om Tyske Plads laa *Sandøen*, det Stykke, hvor nu Sukkerraffineriet ligger. Sandøen var en lille Holm, meget lidt Vand var der omkring den, nogle Fiskere tørrede her deres Garn. De forenede Oplagspladser blev senere ved Overenskomst med Autoriteterne Ejer af Øen, og de lod et Bolværk sætte omkring, saa der kunde graves ud, og Skibe kunde komme ind. Ved Siden af Sandøen laa *Applebyes Plads* med en Grav, som senere er fyldt ud, det er den Plads, der nu findes ved Siden af Raffinaderiet³.

2) Firmaet blev grundlagt af Jacob Holm (1770-1845), der efter en beskeden start som urtekræmmer i Torvegade blev byens største skibsreder og ejer af næsten hele Christianshavns havneområde med værfter, oliemøller og mange andre virksomheder. I 1835 op tog han 3 sønner i ledelsen af virksomheden. Holm boede privat i Strandgade 4 og ligger begravet i et af kapellerne i krypten under Christians Kirke.

Tyske Plads, set fra Sandøen o. 1865. Navnet stammer fra en tidligere ejer, Jan van Osten, der i 1747 fik tilladelse til at inddæmme et område sydvest for den nuværende Christians Kirke mellem havneløbet og kanalen. Her anlagde han et skibsværft, der efter hans død fik skiftende ejere. I 1805 købte skibsreder L. N. Hvidt værftet, som han i 1823 solgte til sin svoger Jacob Holm. Inden da havde Hvidt anskaffet sig landets første dampskib, der britisk-byggede Caledonia. Det var på dette værft, at den første dansk-fremstillede hjuldampfer Frederik den Sjette blev bygget i 1830.

3) Det omtalte sukkerraffineri blev først opført på Applebyes Plads i 1912 af De danske Sukkerfabrikker.

På dette luftfoto fra 1872 ses midt i billedet den omtalte Sanda t.v. for kirketårnet. Bag øen ligger Applebyes Plads, som den engelsk-fødte rebslager Peter Applebye havde fået inddæmmede i 1740'erne for derefter at bygge et skibsværft og en lang reberbane på sin nye grund.

Applebyes Plads blev senere opkøbt af Jacob Holm, der indrettede arbejderboliger i den gamle reberbane. Værftet blev i 1851 lejet ud til B & B (det senere B & W), der som de første i landet byggede skibe af jern. Bemærk de mange endnu ikke inddæmmede vådområder på begge sider af havneløbet.

Vi er nu, for at Lærerne kan følge med, i Langebrogade, for Enden af denne Gade, ud mod Kanalen, laa det gamle *Bomhus*, hvor man kunde faa Kaffe, Øl og Snaps at købe. Det var ikke saa mange Vogne, der den Gang passerede Bomhuset og Langebro som nu.

Maleri af det idylliske Bomhus ved Langebrogade. Det blev bygget som militær kontrolpost i 1700-tallet, men blev senere et af bydelens mange værtshuse. P. Tom-Christensen (1861-1926), privateje.

Vi følger nu Langebrogade, hvor der forneden af Volden gik en Rebslager og spandt sine Reb, omtrent midt i Gaden ligger nu *Wiedemanns Fabrikker*, der den Gang var Ølbryggeri og hed *Rabes Have*, det ejedes af Knud Hansen.

Alle Sorter Hvidtøl
Kahytte- og Skibssøl

Bajersk Lagerøl

Bitter & Dobbeltøl

Bryggeriet Rabeshave, K. C. HANSEN.
Christianshavn — Langebrogade 6.

Reklame for bryggeriet Rabeshave. Det havde navn efter grosserer Peter Rabe Holm, der i midten af 1700-tallet opførte et mindre bvidtølsbryggeri her tæt ved volden. Det blev i 1851 afløst af et moderne dampdrevet bryggeri, der blev et af byens største for så i 1891 at blive opkøbt af De forenede Bryggerier. I 1905 var det slut med at brygge øl på Christianshavn. Bygningen blev solgt til fabrikant Wiedemann, der producerede pølser og andre kødvarer. Rabeshave er i dag navnet på den restaurant, der ligger i det ene af de to huse forrest på billedet. Fra Københavns Veiviser 1890.

*Sprøjtehuset for enden af kanalen blev revet ned så sent som i 1965.
Udateret foto.*

For Enden af Gaden ligger paa højre Side et lille lavt Hus, der den Gang var *Sprøjtehus*, hvor Brandmændene, som var private Borgere, maatte stille op, naar der var Brand og selv trække Sprøjten til Brandstedet, senere kom der fast Brandkorps, som blev stationeret i samme Bygning, og endnu senere fik man Heste til at trække Sprøjten.

Vi fortsætter Vejen op til Dronningensgade. Her gik forneden af Volden en anden Rebslager, den bekendte Grossmeiler. Lige over for Grossmeiler⁴, altsaa i venstre Side af Gaden, laa en Sømfabrik.

4) C. Grossmeier var fabrikant med bopæl i Vestervoldgade.

LANGS KANALEN

Vi passerer nu igennem Overgd. O.V og stopper ved nr. 30, her laa i sin Tid en Dampmølle, som hed *Victorie Mølle*. Denne nedbrændte, og den nuværende Ejendom blev opført.

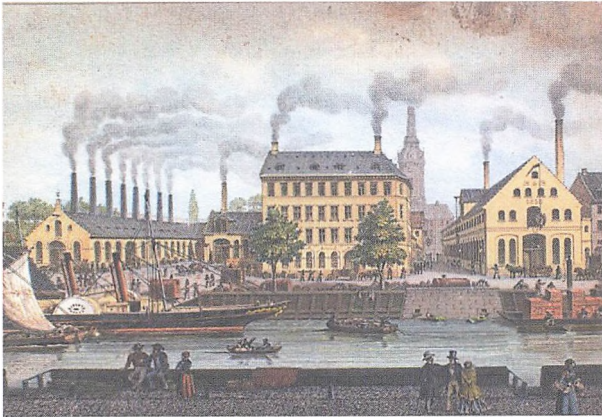
Victoria Mølle lå i Overgaden oven Vandet 30 og var – som der står over porten – ejet af forretningsmanden Max Müllertz. Det brændte i 1910 og blev afløst af et boligbyggeri. Foto fra 1905.

Det måske ældste foto med christianshavnermotiv, taget i 1864 fra Overgaden neden Vandet mod Børnehustorvet. T.v. ses Christianshavns Straffeanstalt under opførelse. På den anden side af torvet lå 1600-tals bygningen Jacob Bastians Gård, der på dette tidspunkt bl.a. rummede Christianshavns Politistation. Den er desværre som de andre huse på torvet for længst revet ned. Under de to halvtage i kanalen tæt ved broen lå den sandkiste, Cornelius omtaler. Sand blev bl.a. brugt til at strø ud som gulvsand.

Vi fortsætter vor Vej til *Torvet*; her laa den Gang, paa samme Sted, hvor Osterskibet ligger, en Sandkiste.

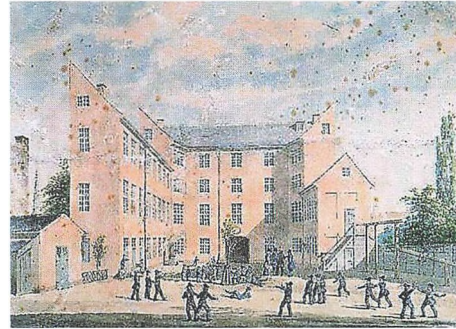
Paa den anden Side af Kanalen, hvor *Burmeister & Wain* nu har sin Virksomhed, laa *Burmeister & Baumgarten*, man kunde dengang gaa ned af Overg.n.V., til man kom til en lille Gade, som hed Lille Sofiegade.

Fabrikkerne Baumgarten og Burmeister flyttede i 1846 deres maskinfabrik til Christianshavn. På denne reklametegning fra ca. 1860 ses virksomheden langs Overgaden neden Vandet (i dag nr. 5-7). De to bygninger var dengang adskilt af Lille Sofsegade, der få år senere blev nedlagt for at skabe mere plads til den næsten konstant ekspanderende virksomhed, der efter et direktørskifte i 1865 fik navnet Burmeister og Wain. B & W kom efterhånden til at fylde næsten hele området mellem kanalen, havnen og Knippelsbro og var på et tidspunkt landets største virksomhed med afdelinger på Refshaleøen, Wilders Plads, Sydhavnen og forskellige steder i provinsen. (Kgl. Bibliotek).

Igennem denne Gade kom man ud til Wildersgade, der den gang hed Kongensgade, paa den ene Side af Gaden laa *Borgerdyd Skolen*, paa den anden Side Tyske Skole ⁵.

For Enden af Kongensgade laa Laboratoriet ⁶, fra Kongensgade kom man igennem en lille Gade eller Smøge,

Christianshavns Borgerdydskole blev grundlagt i slutningen af 1800-tallet og flyttede efter en omtumlet tilværelse ind i den tidligere præstegård i Wildersgade 5 i 1837. Her kunne borgerskabets børn modtage undervisning fra 1. klasse frem til og med studentereksamen. Det var en ren drengeskole, men i 1877 blev landets første studier dimitteret fra skolen, dog efter at have modtaget privatundervisning uden for skolen. På denne akvarel af G. F. Holm fra 1845 ses skolegården, der lå ud mod kirkegården.

-
- 5) Tyske skole var grundlagt af den tysksprogede menighed i Friedrichs Deutsche Kirche, der i begyndelsen af 1900-tallet blev en dansk sognekirke under navnet Christians Kirke.
 - 6) Laboratoriet blev opført i 1676 på hjørnet af kanalen som et sted, hvor både hær og flåde fik fremstillet ammunition. Det udviklede sig til en helt lille by, adskilt fra det øvrige Christianshavn med et plankeværk. Efterhånden flyttede flådens laboratorium til Holmen. Da hærens laboratorium også blev flyttet i 1848 til Bådsmandsstæde Kaserne ("Mælkebøtten"), blev området solgt til B & W i 1860'erne.

som hed Saltvandsgade, paa begge Sider af denne Gade laa nogle lave Bygninger, hvori opbevaredes Kanoner og andet Krigsmateriel. For Enden af Saltvandsgade kom man igennem en Port ind til den store Ophalingsbedding paa Tyske Plads.

MELLEM KANALEN OG VOLDEN

Vi forsøger at lægge vor Gang om ad *Dronningensgade*, til vi naar Nr. 21, den Gang benyttede man Matr. Nr, og denne Ejendom havde Nr. 218, i denne Ejendom blev jeg født den 17. Februar 1847.

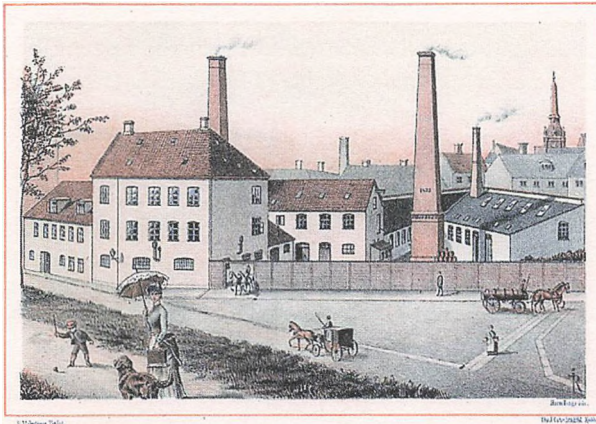
Lige overfor denne Ejendom laa Grosserer Holms Sejldugsvæveri, nu ligger Arbejderboligerne paa denne Grund. Længere nede i Gaden ved Søndervoldsstræde laa *Løweners Jernstøberi*.

Løweners Jernstøberi og Maskinværksted blev grundlagt i 1840 i Overgaden oven Vandet 6 (Stanleys gård) og ekspanderede efterhånden til begge sidegader ned til Dronningensgade. Virksomheden fik efterhånden omkring 200 medarbejdere og flyttede gradvist til Amager. Udateret reklame.

Vi forlader Dronningensgade og begiver os paa Vandring om ad Voldgade, til vi naar ved Kristianshavns Vold, her havde *Asp sit Lysestøberi*, hvor nu den røde Ejendom ligger. Dette Lysestøberi nedbrændte omkring Aar 1902-03.

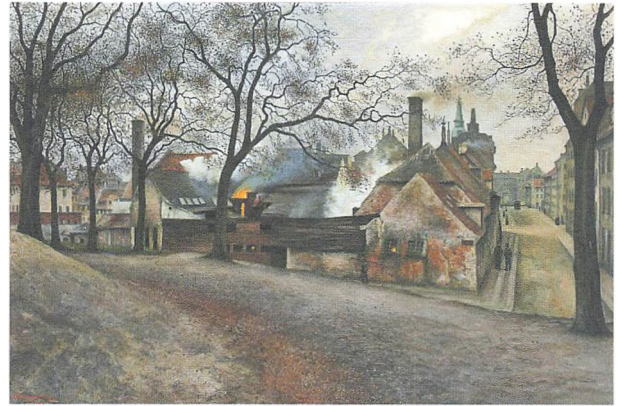
Dronningensgade 21 er det store hus i midten af det udaterede foto, som Hother Damgaard (1870-1945) har taget. Bemærk de to uniformerede cykelbetjente (panserbasser) foran Cornelius' fødehjem. Politiet bar hjelm fra 1897 til 1938.

L.P. HOLMBLAD'S STEARINLYSFABRIK

Litografi fra 1887 af Holmblads stearinlysfabrik på hjørnet af Christianshavns Voldgade og Prinsessegade. Den var oprindeligt grundlagt i 1857 under navnet O. Asps stearinlys- og Søbefabrik og blev i 1880 overtaget af konkurrenten Holmblad. Fabrikken brændte i 1905 og blev i 1912 afløst af den nuværende "hesteskoskarre".

Imellem Prinsessegade og Voldgade laa *Mogensens Smedeværksted og Jernstøberi*. Prinsessegade hed tidligere Prinsensgade, paa Hjørnet af Prinsensgade og Sofiegade laa det gamle *Asyl*, som ligger der den Dag i Dag.

Danmarks ældste jernstøberi blev opført på en hjørnegrund mellem Volden, Sofie- og Prinsessegade af den skotske indvænder Thomas Potter allerede i 1786. Siden 1827 blev støberiet drevet af familien Mogensen helt frem til 1928. Først i 1970 blev de sidste bygninger revet ned for at give plads til boligkomplekset "Voldens Perle". Maleri af A. Stephansen i 1907 (privat eje).

Vi fortsætter vor Gang om ad Voldgade til vi naar Torvegade ved Amagerport, lige inden for Porten var en Voldbakke med Opkørsel til *Schous Mølle*, som laa paa Volden omtrent ud for Sofiegade. Denne Mølle er i min Tid nedbrændt 2 Gange, og jeg husker saa tydelig den sidste Gang, at Møllevingerne bevægede sig rundt, medens Flammerne fortærede disse.

Christianshavn har haft 3 voldmøller. Den ene blev kaldt "Store Mølle" og lå i Enghjørningens Bastion, den anden ligger stadig i Løvens Bastion under navnet Lille Mølle (se senere), og den tredje ses her i Elefantens Bastion på denne akvarel af H. G. F. Holm (1803-61). Den oprindelige stubmølle blev i 1753 afløst af en sigte- og melmølle med bagermester Breslau som ejer som den første såkaldt bollandske mølle (dvs. med drejelig "bat" og vinger) på Christianshavn. Som nævnt af Cornelius brændte den i 1842 (hvor ejeren hed Schou) og blev definitivt revet ned i 1879. Kunstbib.dk

I Torvegade fra Amagerport til Torvet, laa de 2 Gæstgivergarde *Elefanten* og *Falken*. Fra Falken kørte den bekendte Vognmand Per Otto med Dagvognen til Dragør. Naar

Skibene samlede sig for Medvind ved Dragør, og Vinden vendte sig, saa den blev god, mod København, fik Per Otto travlt med at køre alle Lodserne til Dragør. Man havde jo ikke den Gang Damp eller Motor, men alt gik for Vinden.

Foto af Indgangen til gæstgiveriet Falken i Torvegade 54. Huset blev revet ned omkring 1900 og afløst af boligejendommen Torvegade 54-56, hvor man stadig på facaden kan læse indskriften GJESTGIVERIET FALKEN ved siden af det oprindelige relief over gadedøren på billedet. Et nærliggende værts hus i Prinsesse-gade er i dag opkaldt efter det gamle gæstgiveri. Nationalmuseet.

AMAGERPORT

Nu har vi gennemgaaet anden søndre Del af Kristianshavn og vil derfor kort omtale *Amagerport*. Porten var muret og var af Udseende omtrent som man kan tænke sig Sjællandsporten i Kastellet. Naar Borgerne med Musikken i Spidsen gik igennem den og de rørte Trommerne, maatte man holde sig for Ørene, for ellers kunde man ikke høre, naar man igen kom ud i det frie. Inden for Porten laa den gamle Cisebod, som ligger ved Volden endnu. Her skulde Amagerne, naar de kom ind med Varer, i sin Tid betale en Afgift for, hvad de havde paa Vognen, naar f. Eks de kom med et Læs Hø, blev der stukket et langt Spyd ind i Høet for at konstatere, at der ikke var gemt en Gris eller lignende

i dette. Det er kun for Fuldkommenhedens Skyld, jeg bemærker dette, det er ikke blevet foretaget i min Tid.

Volden blev flere gange daglig afpatruljeret af Vagten, som bestod af Infanteri og havde sit Lokale i Porten, hvis nogen havde lavet Gadeuorden, blev de hensat i Vagten.

Tegning fra 1870'erne af ukendt kunstner, der ønskede at fremstille området omkring Amagerport, som han regnede med det så ud inden portens nedrivelse i 1857. Huset t.v. for porten er det stadig eksisterende Vagthus, der i dag rummer Christianshavns lokalhistoriske Arkiv. Acciseboden lå længere ude på Amager.

Man havde ikke Politi i mine første Aar; man havde Gadekommissærer; denne Person var civilklædt, havde Kasket med en Snor omkring og gik altid med Stok. Det var paa den Tid ogsaa sjældent, at der var Spektakel paa Gaden; det kunde maaske ske, naar en fuld Mand kunde raabe lidt op, eller hvis han var saa fuld, at han ikke kunde gaa, saa blev han lagt paa en Stige og surret fast til Vagten, til Glæde og Morskab for Gadens Ungdom.

Som et gammelt relief på facaden fortæller, blev "Lille Mølle" bygget i 1669 af møller Hans Hoppe, der også ejede "Store Mølle" i Enghjørningens Bastion. Den var oprindelig en stubmølle, der i 1783 blev afløst af den nuværende hollandske mølle. I 1822 blev mølleriet udvidet med en stor dampmølle, der her ses midt i billedet mellem den gamle møllebygning og et nyere pakhus. Vindmøllen mistede sine vinger og "hat" i 1897, og i 1909 ophørte også dampmøllen med at mele korn. Nogle år senere blev hele komplekset købt af ingeniør Blach-Bundegård, der brugte dampmøllen til fabriksvirksomhed og den gamle mølle til privatbolig. Lille Mølle blev i 1990'erne testamenteret til Nationalmuseet og blev nogle år anvendt som museum med tilhørende restaurant og bolig. I dag står møllen tom. Foto fra 1899.

LILLE MØLLE

Vi vil denne Gang begynde vor Rundgang af Kristianshavn ved Amagerport, idet vi lægger Turen op over Volden, til vi naaer "Lille Mølle". Denne Mølle var i mine drengear

baade Vindmølle og Dampmølle, den del af Møllen, som ligger paa Volden endnu, var Vindmøllen, og Hovedbygningen og Dampmøllen var i den Del af Møllebygningen, som ligger neden for Volden. Selve Mølletaarnet blev i sin tid omforandret til Beboelse, og man maa haabe, at denne Del af Møllebygningen maa forblive i sin nuværende Form i mange aar endnu, den skaber den rette Idyl paa dette Stykke Vold.

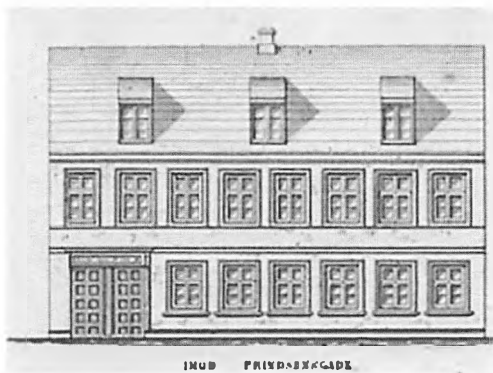
FRA VOLDEN MOD HAVNEN

Naar vi forlader Volden og gaar ned ad Skraaningen til Skt. Annægade, ligger paa højre Side i Gaden nogle Arbejderboliger⁷; paa denne Grund, omtrent fra Prinsessegade og til Volden, og fra Skt. Annægade til Baadsmannsstræde, laa før en Kirkegaard, som kaldtes "Lille Rolighed". Indgangen til Kirkegaarden var fra Skt. Annægade.

Farvelagt tegning af Zacharias Petersen (1811-1870), der viser udsigten fra volden mod Vor Frelsers Kirke. Den omtalte kirkegård med det idylliske navn (der vist nok skyldes en tidligere præstegård ved navn "Rolighed") mod St. Annæ Gade t.v. var en fattigkirkegård, der blev nedlagt efter koleraepidemien i 1850'erne. Som det fremgår af tegningen, var hele området relativt ubebygget, da det tidligere havde været benyttet som en sumpet losseplads for såvel dag- som natrenovation.

7) Arbejderboligerne i Christianshavns Voldgade blev opført af Christianshavns Understøttelsesforening i 1860'erne.

Tegning af den kommuneskole i Prinsessegade nr. 54, som Cornelius omtaler. Den stod først klar i 1864, så Cornelius har muligvis været elev i den bygning bag den nye skole, som arkitekt Philip de Lange havde bygget til sig selv engang i 1700-tallet. Eller også gik han i friskolen for fattige børn i Amagergade eller betalingskolen i Prinsessegade 28.

Naar vi fortsætter ned ad Prinsessegade, kommer vi til *Kommuneskolen*; I mine Drengear eksisterede denne Bygning ikke, Skolen var i den Bygning, som nu ligger inde i Gaarden og hvor Gymnastiksalen er. Skolen var paa første Sal.

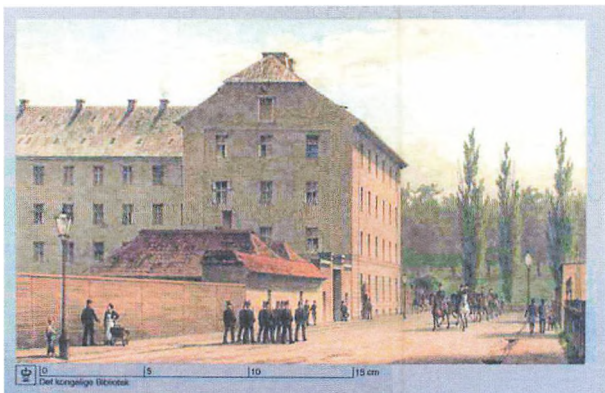
Længere henne i samme Gade, Nr. 62, hvor E. Nobels Fabrik ligger, laa den Gang den kongelige *Porcelænsfabrik*. Dens Grund gik fra Skolen til Baadsmadsstræde og et

Der findes ingen billeder af Den kgl. Porcelænsfabriks filial i Bådsmadsstræde. Den blev i 1862 ombygget til sjancefabriken "Alumina", hvis reklame fra 1864 ses her. Få år senere blev fabriken bygget om og udvidet til "Nobels Cigar- og Tobaksfabrikker" med indgang i Prinsessegade 62, nu en del af Christianshavns Gymnasium.

godt Stykke op i denne Gade, og bag om Porcelænsfabriken laa, som før omtalt, "Lille Rolighed".

Paa den anden Side af Baadsmadsstræde laa *Artillerikaserne*, som ligger der endnu. På højre Side i Prinsessegade, fra Baadsmadsstræde og til Indgangen til Orlogsværftet laa den Gang den borgerlige Eksercerplads og Skydebaner; der var ikke den gang Indgang til Holmen, men her laa nogle Jordvolde ud for Skydebanen.

Bådsmandsstræde kasernes hovedbygning stammer fra 1837 og kendes i dag under navnet "Arken". Litografi fra ca. 1880. (Det kgl. Bibliotek).

GENNEM DRONNINGENSGADE TIL TORVET

Nu maa vi vandre tilbage, til vi kommer til Baadsmadsstræde igen; her laa, lige over for Søetatens Enkeboliger, hvor nu *Baadsmadsstræde Skole*⁸ ligger, en stor Bygning, som benyttedes af Skydebrødrene; her var Skydebane og Keglebane og meget andet godt. Denne Bygning blev senere omforandret til Gymnastiksal for Kommuneskolerne.

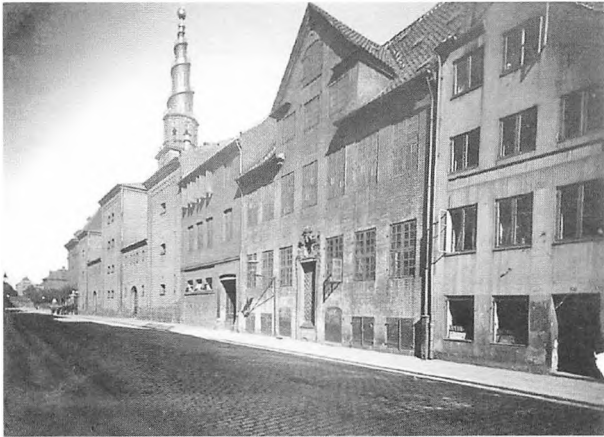
Vi gaar nu ad Dronningensgade mod Torvegade. Paa højre Side i Gaden, hvor nu Jensen & Møllers Fabrik, laa en Gang Kapt. Tønderings Metalstøberi, og hvor nu Døtre-

skolen⁹ ligger, laa en Ejendom, som hørte til Kirken og blandt andet havde Kirkeskolen til huse her.

Saa fortsætter vi vores Gang op ad Dronningensgade. Paa den anden Side af Skt. Annægade laa Fængslet, altsaa paa højre Side i Dronningensgade; paa venstre Side fra Dronningensgade, om ad Skt. Annægade og et Stykke op ad Prinsessegade, hvor nu *Skt. Annæ Gaard* ligger, laa i sin Tid den kongelige Veterinærskole, som senere blev sløjet og Kvindefængslet blev opført. Denne Bygning blev for nogle Aar siden købt af Malermester Charles Hansen og omforandret til Beboelse og kaldes nu Skt. Annægaard.

I Dronningensgade Nr. 64 ligger en meget smuk gammel Gaard, den saakaldte *Joachim Lentz Gaard*. Denne Ejendom blev i sin Tid benyttet som almindelig Beboelsesejendom. Jeg kan huske, at der er blevet fortalt mig, at min Moders Forældre boede i denne Ejendom; senere blev den overdra-

-
- 8) Skolen i Bådsmandsstræde blev opført som en kommunal friskole i 1877 på en grund bag Vor Frelzers Kirke, som tidligere havde været anvendt som eksercerplads for borgervæbningen. Den blev i 1924 overtaget af Christianshavns Gymnasium.
 - 9) Christianshavns Døttreskole (med to t're!) var en ren pigeskole, stiftet i 1799. Den holdt til på forskellige adresser for i 1913 at rykke ind i Dronningensgade 67, der oprindeligt blev bygget som sognets friskole i 1778.

Det store hus med kvist midt i billedet er den omtalte Joachim Lentz' gård Dronningensgade 65. Den blev uanset sin kulturhistoriske værdi revet ned sammen med de øvrige gamle huse på billedet – dog med undtagelse af den massive bygning yderst t.v. foran kirken. Den blev opført som et kvindefængsel i 1861 på den grund, hvor Veterinærskolen tidligere havde ligget. Men allerede fem år senere blev de kvindelige fanger overført til det statslige Christianshavns Straffeanstalt på Torvet. Derefter blev bygningen anvendt som kommunalt arresthus frem til 1918, hvor den blev ombygget til lejligheder under navnet Skt. Annægården. Foto fra ca. 1890 (KM).

get af Oliemøller Olsen ¹⁰, og dennes Enke, Etatsraadsinde Th. Olsen, lod med største Pietet Ejendommen restaurere.

Længere oppe i Dronningensgade paa samme Side laa en anden Ejendom, som tilhørte daværende kongelige Hestslagter Knoblauch; hvor denne Ejendom laa, ligger nu

Fra H. I. Knoblauchs Jubilæum: den gamle Forretning i Dronningensgade.

Som det fremgår af festudsmykningen over porten til Knoblauchs besteslagteri i Dronningensgade 56 blev virksomheden grundlagt i 1847. Hestene blev mod betaling slagtet inde i gården og kødet solgt fra forretningen i forhuset. Hestekød var i starten upopulært og primært serveret for de indsatte i det nærliggende tugthus. Men fattigfolk på Christianshavn vænnede sig i stigende grad til at spise hestekød pga. de lave priser. Foto fra 1897, fundet på BIENS hjemmeside.

- 10) P. C. Olsens Oliemølle og Sæbefabrik blev grundlagt i 1847 af P. C. Olsen (1808-72) i et mindre hus i Torvegade og i 1869 flyttet til i en nybygning (nr. 51) i samme gade. Til ejendommen hørte også flere bag- og sidehuse samt nogle huse i Dronningensgade. Den var i familiens eje helt frem til i al fald 1920 og blev fjernet i forbindelse med gadeudvidelsen i 1930'erne. 1906 blev antallet af medarbejdere opgjort til ca. 135.

Det berygtede Tugt-, Rasp- og Forbedringshus blev delvist nedbrændt under et fangeoprør i 1817. I 1860'erne blev det afløst af den store bygning på billedet mellem Torvet og St. Annæ Gade. Dette fængsel fik først navnet Christianshavns Straffeanstalt, men efter at de mandlige fanger i 1870 blev overført til andre fængsler, blev det landets eneste kvindefængsel indtil nedrivningen i 1928. Udateret postkort (Christianshavns lokalhistoriske Arkiv).

den gamle Oliemølle, som ejedes af Oliemøller P. C. Olsen; paa denne Oliemølle blev i mange Aar fabrikeret Olie og Krystalsæbe, og Firmaets Varer havde godt Ry paa sig hos de Handlende. I 1924 opgik P. C. Olsens Oliemøller i De danske Oliemøller og Sæbefabrikker, og siden har Møllen i Torvegade ligget stille, og Bygningerne kan vel tælle sine sidste Dage.

FÆNGSLET

Paa Kristianshavns Torv laa, hvor nu Lagkagehuset ligger, før *Kristianshavns Fængsel*, som omfattede hele den Firkant, som ligger mellem Torvet og Skt. Annægade og mellem Dronningensgade og Overgaden o.V.. I mine Drengenaar laa der en rød Mur ud mod Torvet; denne Mur var meget eftertragtet af Drengene, som her spillede Klink, fordi Muren var saa haard, saa naar man slog Janterne og Toerterne ¹¹ ind mod denne, røg de langt ud paa Gaden. Denne fornøjelse blev gerne afbrudt, naar Gadekommissæren nærmere sig; saa var det bare om at komme af Vejen i en Fart. Denne Mur blev senere nedbrudt, og en Kontorbygning blev opført; det var den Bygning, som endnu laa der, da Fængslet for faa Aar siden blev sløjfet.

I Overgaden omtrent ved Børnehusbroen laa en Flaade, paa hvilken Fangerne fra Fængslet stod og vaskede Uld; naar Ulden var vasket, blev den lagt op over nogle Planker, saa det meste Vand kunde løbe fra; naar det var sket, blev Ulden lagt paa nogle Bærebøre og af Fangerne baaret ind i Fængslet. Fangerne var iført nogle Trøjer og Knæbenklæder, graa Strømper og Træslæver; nogle havde en Ring om Benene, og i Ringen hang en svær Jernkæde. Trøjen var som regel gul og graa. Ærmet gult og graat paa det halve

11) Janter og toerter var metalknapper, der blev brugt i klinkspil. En toert svarede til to janter.

og sort paa det andet Halve. Folk gik den gang over Broen uden at lade sig anfægte af, hvad der foregik paa denne Flaade; det kunde sikkert ikke have ladet sig gøre nu til Dags.

I Overgaden gik 2 Infanterister Vagt uden for Fængslet, om Dagen afpatruljerede de det Stykke af Overgaden fra Torvet til Skt. Annægade, og om Natten gik de rundt om hele Fængslet. Ud mod Kanalen blegede man det stof, som Fangerne havde vævet; det hang udpændt i lange Stykker. Farven var altid gul og graa; saadanne Stykker hang lige fra Børnehusbroen og til Snurrebroen. Naar man gik ned ad Overgaden o. V. var der nogle Vinduer i Kælderetagen; her var Fængslets Køkken; naar Dampen slog ud af disse Vinduer, lugtede der mange Gange saa dejligt af gule Ærter; man kunde gerne se hver Dag 5 til 6 Fanger køre en Hjulbør med nogle Kedler eller Kar paa; de skulde ned til Søkvæsthuset, hvor den Gang Kvindefængslet laa, før det blev flyttet hen i Skt. Annægade. En af Fangerne bar gerne et Aag med et Par store Spande - altsammen Middagsmad til Fangerne. Dette lille Optog blev ledsaget af en Vogter, som gik ved Siden af Fangerne.

Da Kristianshavns Fængsel skulde overgaa til Kvindefængsel, skulde de mandlige Fanger føres til de nyoprettede Fængsler, bl.a. Vridsløse. Fangerne forlod under Bevogtning en tidlig Morgenstund Fængselet; de gik i sluttet Trop og i Seksjoner lige som Soldater ned ad Overgade o. V.,

Den tidligere Bodenhoffs Plads blev i 1830'erne opkøbt af finansmanden J. Hambro, der opførte en dampdrevet rismølle til afskalning af ris, en brødfabrik og Danmarks første konserverfabrik. Virksomheden blev solgt til grosserer A. N. Hansen i 1840 og havde i 1855 over 200 ansatte. Ukendt tegner o. 1840 (KB).

Langebrogade over Langebro og videre til Banegaarden; en saadan Fangetransport kunde man vistnok ikke tænke sig nu til Dags.

LANGS KANALEN MOD NORD

Naar vi fortsætter vores Vandring ned ad Overgaden o. V., her laa Magistratens Stenhugger Plads, hvor nu *Bombøss* ligger, og længere nede træffer vi *Søkvæsthuset*, som altsaa den Gang var Kvindefængsel. og endnu længere nede ligger nogle lave Ejendomme ¹², Nr. 84, 86 og 88.

12) Tre arbejderboliger, opført i 1852 af et filantropisk aktieselskab.

Naar man havde passeret dem, kom man ind paa *Bodenhoffs Plads*, som den Gang ejedes af Etatsraad Hansen; paa denne Plads var blandt andet Rismølle og Svinelagteri. Naar Puggaards Fregatter havde været inde paa Kinekysten og laste Ris, bragte de denne Last til København, men da Fregatterne var for dybtgaaende til at gaa ind til Pladsen, blev de liggende ude i Havnen mellem Pælene, og her omløsedes saa Risene i store Pramme, der saa bragte Varen ind til Pladsen. Etatsraad Hansen havde ogsaa et Par Barkskibe, som gik i samme Rute: den ene hed "Sleipner" og den anden hed "Jastrup Hansbroe". Omkring tredserne flyttede Papp og Muchelsen sit Skibsbyggeri ved Classens Have og til Bodenhoffs Plads.

Vi forlader nu Overgaden o. V. og lægger vores tur over Snurrebroen og gaar op ad Overgaden n. V. til Torvegade. Paa højre Side var en Gennemgang ind til *Brænderigaarden*, og der, hvor David Metz¹³ har sit Kontor og Lager, boede den Gang en Mand, som man kaldte Krudt-Andersen. I Torvegade paa højre Side mellem Overgaden og Wildersgade laa et Brændevinsbrænderi; Indehaveren gik paa Kristianshavn under Navnet Kongen. I dette Brænderi havde man Køer staaende paa første Loft, og for at faa dem

Bagindgangen til Olsens brænderigård i Wildersgade 46 (der efterhånden fik Christianshavns Spritfabrik), gik gennem en port i Overgaden neden Vandet 37. Fabrikken blev i 1896 en del af aktieselskabet Kjøbenhavns Spritfabrikker og 20 år senere monopolgiganten De danske Spritfabrikker. Fotograf af Fritz Benzen, 1901.

13) David Metz havde en kaffe- og tehandel i Overgaden neden Vandet 33 b ved siden af den udkørsel, der tilhørte Brænderigården i Wildersgade (se næste foto). Ifølge Cornelius var der også en brænderigård i Torvegade, men det har ikke kunnet bekræftes. I al fald var det ejeren af brænderigården i Wildersgade, der ifølge andre kilder gik under navnet "kongen".

op og ned, maatte man benytte et Spil, til stor Gene var det for Fodgængerne, naar man skulde bringe Staldgødningen ud; det foregik paa den Maade, at to Mænd bar det ud i en stor Spand og styrtede det ned i en aaben Vogn, som holdt uden for, da Gaarden var saa lille, at Hestekøretøjer ikke kunde komme ind.

Vi gaar nu ned ad Wildersgade til Nr. 46, *Brænderi-Gaarden*, som havde Indkørsel ogsaa fra Overgaden n. V. Her laa det saakaldte Kartoffelbrænderi, og her kom Bønderne med Kartoffler, som der saa blev brændt Brændevin af. Dette Brænderi ejedes af Brændvinsbrænder Olsen.

I Wildersgade Nr. 60 laa *Wildersgade Kaserne*, hvor femte Jægerskor var indkvarteret. Senere laa Arbejdstropperne i denne Kaserne, og lige inden den blev nedlagt, benyttedes Kasernen til Skole for Intendanturen. Til Portner havde man for mange Aar siden en Mand, der var Medlem af Slaveriet; man kunde hos denne Mand købe sig et Par billige Trætøfler, som han selv havde forarbejdet; disse Tøfler havde en ganske bestemt Form; naar man mødte en Mand med saadanne Tøfler paa, vidste man altid, at han havde købt disse hos Portneren i Wildersgades Kaserne.

Vi gaar nu fra Wildersgade ud i Baadsmadsstræde; hvor Sømandshjemmet ligger, laa i sin Tid Ankersmed *Kaspersens Fabrik*, og lige over for Sømandshjemmet, men i Wildersgade, ligger nu "Havnemøllen". I denne Bygning havde før Lohman og Dahlstrøm deres Maskinfabrik; da denne Fabrik blev nedlagt, lod Ejendommens daværende Ejer,

Grosserer Ostermann, Bygningen indrette til Sodafabrik, men Fabrikken blev straks opkøbt af en anden Sodafabrik, de saa nedlagde denne, og Gross. Ostermann solgte saa Ejendommen til Akts. "Havnemøllen", som her indrettede deres moderne Dampmølle.

Udateret reklametegning af Hans Caspersens store "mekaniske etablissement" langs kanalen. Caspersen blev uddannet som smed hos sin far, der leverede skibsankre til Asiatick Kompagni. Selv kom han fra 1818 til at eje forskellige støberier, smedeværksteder og ankersmedjer. I det tidligere pakhus forrest i billedet havde han sin egen dampmaskine. I 1860 måtte virksomheden lukke, hvorefter bygningerne blev overtaget af bl.a. den omtalte havnemølle mellem Wildersgade og Strandgade, mens den nærmeste del af Caspersens fabriksanlæg senere blev fjernet for at give plads til det nuværende Prinsesse Mariæ Sømandshjem. (Kgl. Bibliotek).

Cornelius' bolig lå i Strandgade 46, der her ses som det forreste af de to høje huse i baggrunden. Forrest i billedet værksteder og småhuse, bl.a. bagsiden af det omtalte gæstgiveri Gammel Dok. Foto af F. Benzen ca.1910.

STRANDGADE

Vi gaar nu op ad Baadsmadsstræde mod Strandgade. I Nr. 3-5 ligger Havnemøllens Kontor, den Bygning hører til Ejendommen, Strandgade 46, den saakaldte "Andreas Bjørn Gaard". Da jeg kom til at bo i denne Ejendom den 19. April 1877, boede der i Kælderen i Beværtningen "Gml. Dok" Restauratør Henrichsen, som flyttede ud i Restauration "Syren" paa Amagerbrogade, og som lod Sønderbros Teater opføre, og som ejes endnu af dennes Enke. I Stuen boede Sognepræsten ved Vor Frelsers Kirke, Pastor Fenger.

Det fremgår af skiltet t.v., at færgefarten havde hjemsted ved Wilders bro. Foto af Kr. Hude 1903. Nationalmuseet.

På første Sal var de saakaldte Arbejdsstuer, som lededes af Frue Kleine.

For Enden af Strandgade ud for Færgehotellet, laa i den Tid Færgelauguet. Naar man f. Eks. vilde færges over fra Søkvæsthuset, slog man paa en Klokke, som hængte i en Galge ved det Færgested, som er i Overgaden o. Vandet, omtrent ud for Baadsmadsstræde, dette kunde høres over til Færgelauguet, og en Færgemand gik saa i en Baad og roede over til Færgestedet, ligeledes kunde man blive færget over til Hovedet af Nyhavn, eller omvendt. Disse Baade var gerne grønmalede udvendig og havde røde Sæder.

Det var masser af aktivitet på den lille ø med først Wilders, dernæst Krøyers og til sidst Grønlandske Handels Plads. Jacobsens bødkeri og trævarefabrik fra 1836 var en af bydelens største arbejdspladser med 250 ansatte i 1906 og en stor produktion af tønder til mejerier, Grønlandske Handel og Carlsberg samt træsko, der var meget almindelige på dette tidspunkt. I 1925 flyttede firmaet, hvorefter Københavns Flydedok og Skibsværft og senere B & W overtog området. Foto fra 1915.

På Rygstødet ved Agersødet stod gerne et Navn, og hver Færgemand havde sin Baad.

Da Havnens Motorfærge begyndte sin Rute fra Børnehusbroen og til Kongens Nytorv, blev der ikke meget at bestille for de gamle Færgemænd, og disse nedlagde derfor Tid efter anden deres Rotur over Havnen, dog finder der endnu en af disse gamle, nemlig Færgemand Jacobsen.

Naar vi gaar over Wilders Bro, laa til højre for Broen i sin Tid *L. Jacobsens Bødkeri*, og ud mod Kanalen laa Pramlauget, som lejede Pramme ud til dem, som havde Brug for disse.

Paa Wilders Plads laa et mindre Skibsbyggeri ud mod Strømmen, bag om Wilders Plads laa *Krøiers Plads*, som den Gang ejedes af Grosserer Kaas, men senere blev Pladsen solgt til Jacob Holm & Sønner. I 1897 overtog Direktør Ahrens Pladsen og anlagde her *Københavns Flydedok*, som i de senere Aar er overgaaet til Burmeister & Wain og nu kaldes Strandgadeskibsværftet.

Bag om Krøiers Plads laa Grønlands Handel, som ligger her den Dag i Dag.

*I baggrunden den omtalte Grynmølle fra 1700-tallet, der brændte i 1965. I det højeste hus i rækken langs Strandgade lå Gæstgiveriet Gammel Dok og t.b. for det den omtalte toldbygning.
Foto fra 1910-20.*

Vi forlader nu Pladserne og lægger vor Vandring tilbage over Wilders Bro. Til højre for Broen ligger den gamle *Grynmølle*. I 1867 var denne Bygning blevet fyldt med saa mange Varer, at Bygningens Midte styrtede sammen og Varer og Murbrokker samt knækkede Lægder og Bjælker blandedes mellem hinanden.

Riggermester Johan Hansen paatog sig det farlige Hverv at rydde de nedstyrtede Dele bort, dette var en meget farlig

Sag, da man ikke paa Forhaand kunde vide, om Spær og Bjælker, som var blevet hængende, vilde blive eller styrte ned, men alt forløb dog heldigt.

Ved siden af Toldbygningen laa en lille morsom Bygning, hvor Dokkens Folk havde deres Boliger, denne Bygning, som var delt i 3 Højder, først et lille lavt, saa et større, og saa et endnu større, altsaa som man siger: Trip, Trap, Træsko.

Vi fortsætter saa op ad Strandgade, og holder os hele Tiden på venstre Side. I Nr. 44, den saakaldte Joachim Irgens Gaard, som i mange Aar var *Artillerikasernen*. Paa Kongens- og Dronningens Fødselsdag spillede Artilleri-Musikken uden for Kasernen.

Længere oppe i Gaden, Nr. 36, saakaldte Niels Brocks Gaard, som den Gang ejedes af Kaffegrosserer Broberg. Etatsraad Broberg havde en større Skibsflåde, som gik på Brasilien og hentede Kaffe. AF Skibene kan nævnes "Brasilianeren", som var en Brig, Skonnerterne "Øresund" og "Thomas Langesen", Barkskibene "Johannes Weilbach" og "Riocau". Naar Skibene kom hjem, gik de ind til Asiatisk Kompagnis Plads for at losse.

I Nr. 34, "Topps Gaard", drev Grosserer Bryde sin Handelsvirksomhed. Grosserer Bryde drev Handel på Island, og det store Pakhus, som ligger på Hjørnet af Skt. Annægade, har huset nogle Tons Klipfisk. Grosserer Bryde havde flere store Skibe i Søen, hvoraf skal nævnes et Par enkelte: Skonnerten "Johanne" og "Jason". Nu ejes den Bygning af Firmaet Moses & Søn, G. Melchior.

I Nr. 32 boede en Drejermester Lameier.

Artillerikasernen i Strandgade blev som den første af tre kaserner på Christianshavn oprettet i 1792 og nedlagt i 1923. I bygningen t.h. for porten var der plads til Den classenske Legatskole for børn af fattige underofficerer. Postkort fra ca. 1915.

Strandgade 30 blev som naboejendommen nr. 32 opført i 1620'erne af købmanden Mikkel Vibe, men normalt kaldes kun nr. 32 for "Mikkel Vibes Gård". I nr. 30, der var tæt på at blive nedrevet i 1930'erne, har de kendte malere Hammershøi og Krøyer boet. Foto af Kr. Hude, 1905.

I Nr. 30, "Mikkel Vibes Gaard" laa Alsøes Bryggeri. Senere overtog Vognmand Mortensen denne Ejendom og restaurerede den. Bygningerne inde i Gaarden var i mange Aar afstivet med Støtter, men ogsaa dette er blevet ordnet, og man maa sige, at Hr. Vognmand Mortensen har forstaaet at bringe Hovedfacaden ud mod Strandgade i den rette Stil, den, som klæder det gamle Christianshavn.

I Nr.26, "G. Behagens Gaard", laa Politistationen i mange Aar, indtil denne flyttede ud Under Elmene.

I Nr. 22, "Cort Adellers Gaard", boede i stuen, hvor nu Vinhandelen er, Isenkræmmer Adolph Holstebro.

I Nr. 18 boede Kobbersmed Bosin, der havde arbejdet for Burmeister & Wain, inden B & W selv indrettede Kobbersmedie.

I Nr. 16 boede før Crome og Goldschmidt en Urtekræmmer Homann, som ejede Ejendommen dengang. Homann var bekendt for sine gode Cigarer, disse kostede 5 Stykker for 8 Skilling = 6 Øre.

Paa den anden Side af Torvegade, Strandgade Nr. 14, laa en Vinhandel i Kælderen og en Restaurant i Stuen.

-
- 14) Dette eddikebryggeri var ejet af Grüneberg og havde følgende reklameslogan: "Jeg er en heldig agurk, for jeg er syltet i Grünebergeddike". I en baggård i Overgaden neden Vandet 39 lå konkurrenten Langes eddikebryggeri, hvis Heidelberg-eddike blev markedsført med sloganet "Du lod dig ej sylte i Heidelberg lager, derfor er du tynd og mager". På etiketten var der desuden en tegning af af en stor og en tynd agurk, der hævdedes at forestille to kendte politikere.

I Nr. 12, "Mathias Rodes Gaard", som nu ejes af "De forenede Eddikebryggerier"¹⁴, kunde man i mine Drengenaar købe et Pot Eddike for 3 Skilling = 6 Øre.

Vi kommer nu til Nr.6, "Abraham Lebn's Gaard", som nu ejes af Ejeren af Wilders Plads. I Stueetagen findes de smukkeste Stuklofter, kan man tænke sig at finde på Christianshavn. I den store Sal ud mod Strandgade er alle Vægge beklædt med nogle pompøse bibelske Malerier fra Panel og til Loft. I Loftet sidder et stort mytologisk Maleri, indrammet af en meget sær Krans i Stukarbejde, medens Ørne og Gevier tumler sig udenom med prægtige Guirlander, ogsaa udført i Stukarbejde. Ogsaa i de andre Stuer findes helt eller delvis bevarede Loftsdekorationer.

Her var det, Peter Tordenskjold boede med sin tjener Kold i Aaret 1719-20, og her holdtes hans berømte Fester.

Vi kommer nu til Nr. 4, Jakob Holm & Sønners Ejendom. Dette Firma var et af Datidens største Handelsfirmaer her paa Christianshavn. Deres Skibe bragte Sct. Croix Sukker og Rom i større Ladninger her til Landet. De havde Reberbane, Sejldugsvæveri, Limfabrik, Salg af Møllesten, Oliemølle og Sæbekogeri samt Skibsværft.

TYSKE PLADS

Vi vandrer over Gaden og ind paa *Tyske Plads*, og jeg skal nu fortælle lidt om, hvorledes der så ud omkring Aaret 1857.

Naar man kom ind ad Porten, laa indenfor til venstre Plænen, hvor man slog Schabeloner af, foruden laa en Ma-

På dette gamle foto fra 1860-69 ses Tyske Plads, hvor i dag de nye boligblokke med navnet Christiansbro er placeret. Virksomhedens mangeårige historie ses afspejlet i de mange bygninger med værksteder, lagerplads og boliger. Midt i billedet en af pladsens beddinger.

gasinbygning, hvor der var opmagasineret Reb og Tovværk til Rigning og lignende, alt forarbejdet paa egen Reberbane. Længere ude paa Pladsen laa det saakaldte Kirkeskur, hvor Loftet blev brugt til Afslaaning, i Underrummet opbevarede Tømmer til forskellig Brug, for Enden af Tømmeroplaget var Oplag af Møllesten, for Enden af Kirkeskuret laa Drejerværkstedet.

Vi gaar nu igennem en lille Smøge og kommer ind i en lille Gaard, hvor der laa en lille Bygning, hvor Bødkermester Lange boede paa første Sal. I Stuen laa Formand- og Forvalter-Kontoret, samt Kogehus, naar Skibene var under Reparation, maatte de ikke koge ombord, de skulde gaa op i Kogehuset og tilberede Maden her. For Enden af Bygningen laa Marketenderiet, ogsaa kaldet Fedteboden. Her har været flere Marketendere, men den mest bekendte er vel nok Luftskipper Johansens Fader, som boede her i mange Aar, og Luftskipper Johansen er opvokset her paa denne Plads.

Ved Siden af omtalte Bygning laa en anden Bygning, hvor Bygmester Brandt boede sammen med sine Brødre og Søkende. I Stuen boede Oliemesteren, og i Kælderen var Skipperhus, hvor Madam Bojesen sørgede for Kost og Logi til Kaptajner og Styrmand, medens Skuden repareredes. For Enden af disse Bygninger laa den store Ophalberbedding, og ved siden af denne laa en mindre Bedding, som kaldtes Sandbaadsbedding, men senere blev denne omforandret til Byggebedding, her er blandt andet bygget af Burmeister & Wain, som lejede Beddingen, Kabelbaadene "H. C. Ørsted", "Gefion" og "Gylfe", den ene dog paa Engelskmandens Plads.

Ved Siden af Skibsværftet laa Oliemøllen. Naar vi gaar ud af Pladsen, møder vi paa venstre Haand et Bassin, hvor man kølhalede Skibene, lige indenfor Porten ved Strandgade laa en mindre Bedding, hvor man halede Bugserbaadene op.

Ved Porten laa Sæbeværket, lige indenfor Porten til højre laa en meget gammel Bygning, hvor den gamle Skibsbygmester Jørgensen boede til sin sidste Dag.

KONGENS LIGFÆRD 1863

Omkring Aaret 1861 blev af Burmeister & Wain paa Engelskmandens Plads bygget 3 Kanonbaade, "Buhl", "Kriger" og "Marstrand". Disse 3 Baade blev saa halet over til Tysk Plads, hvor Tømrerarbejdet blev udført, da B & W ingen Skibstømrere havde, og Refshale-Værftet ikke var anlagt dengang, det skete først i 1872. Af B & W var engagerede nogle Franskmand til at forestaa Jernskibsbyggeriet, da disse havde særlig Kendskab til dette Fag.

I Aaret 1863 blev til Postvæsenet bygget "Store Freja", som skulde gaa imellem Korsør og Nyborg. "Store Freja" var en Hjulbaad, den kunde ikke gøres færdig ved Tysk Plads, for saa kunde den ikke gaa igennem Knippelsbro, som havde et meget lille Sejlløb. Man maatte derfor hale "Store Freja" ned til Asiatisk Kompagnis Plads, og satte Hjulkasserne og Skovlene paa henede.

Den 2. December 1863 stod jeg ombord paa "Store Freja" og saa Fr. VII.s Baare blive sejlet igennem Knippelsbro hen til Tøjhuset. Kl. ca. 5½ kom Sørgeprocessionen sejlene ned gennem Havnen. I Spidsen gik et Fartøj, hvor et Musikkorps spillede Sørgekorale, derefter fulgte Ro-Chalupperne, bugserende Barkassen, hvorpaa Kisten stod. Paa hver Side af Kisten stod 6 Gardister Vagt, og ved Foden af Kisten stod en Kaptajn. Foruden var Generaladjudan-

Frederik 7. døde 15. november 1863 på slottet Glücksburg i Slesvig. Hans kiste blev senere sejlet til København på dampskibet "Slesvig", men pga. brandfare måtte det ikke lægges til kaj. Kisten blev derfor sejlet til Christiansborg på en såkaldt barkasse (stor robåd) som beskrevet af Cornelius. Blandt de mange tilskuere var den unge Carl Locher (1851-1915), der malede denne skizze af kongens ligfærd forbi Christianshavn. Senere i 1889 brugte han skizzen til et større maleri i meget mørke farver. Fundet på http://www.bruun-rasmussen.dk/dam/catalogues/737/737_malkob.pdf

ten, den jourhavende Adjudant, Livlægen og den afdødes Kammertjener ombord. Bag efter Barkassen kom to store Baade med de hjemvendte glücksborgske Hofkavalere, og herefter ca. et halvt hundrede Baade med Fakkeltædere, der frivilligt sluttede sig til Toget. Det var et uforglemmeligt og imponerende Syn at se Sørgetoget bevæge sig ganske langsomt gennem den med hundrede af Fakler, Blykranse og Blus oplyste Havn, paa hvis Bredder enhver Plads var tæt

besat med utallige Menneskemængder, alle Skibe flagede på halv, Husene var illuminerede og Blaalyt blev af og til afbrændt, alt imedens Kirkeklokkerne ringede.

I Krigsaaret 1864 blev der paa Sandøen eller Engelskmandens Plads bygget 7 Transportbaade, disse Baade kom ligeledes ind til Tysk Plads, og Tømmerarbejdet blev udført herinde.

Cornelius husker forkert. "Jødens Bule" lå ikke i Strandgade, men var et gammelt 1700-tals dobbelthus i Store Søndervoldsgade og Overgaden oven Vandet 4. Under ekstremt usle forhold boede der her op til 350 mennesker i 65 små lejligheder. På hjørnet lå "Andersens Café og Ølhalle". Ejendommens ogenavn skylldes, at den fra 1864 til nedrivningen i 1890'erne var ejet af to jøder, først urtekræmmer Levy, dernæst lotterikollektor Perlstein. Foto fra o. 1890.

ASIATISK PLADS

Men nu maa vi foreløbig forlade Tysk Plads, og vi gaar derfor ud ad Porten ved Strandgade og op ad denne Gade. I Nr. 3-5 laa før et Par gamle Bygninger, som man den Gang kaldte *Jødens Bule*, disse Bygninger købte Murermester Reinhardt og nedrev dem og opførte den Ejendom, som ligger der nu og ejes af dennes Enke.

Vi gaar nu over paa den anden Side af Torvegade, forbi Brogade til Nr. 21 i Strandgade. Her laa en Ejendom, som ejedes af Jacob Holm & Sønner. I denne Ejendom boede paa første Sal Snedkermester Rønne, som ligeledes havde sit Værksted her. Snedkermester Rønne havde Burmeister og Wains snedkerarbejde, da B & W ikke paa dette Tidspunkt havde Snedkerværksted. I Stuen i samme

Fregat foran havnebassinet ved Asiatisk Plads med de mange pakhuse. Det var her, Asiatisk Kompagni som Danmarks største aktieselskab med storhandel på Indien og Kina holdt til fra ca. 1730 til 1843. Derefter blev pladsen overtaget af Jacob Holm & Sønner og fra 1874 aktieselskabet De forenede Oplagspladser og Værfter. Til venstre for det store pakhus lå tørdokken Gammel Dok fra 1730'erne, der på dette tidspunkt tilhørte flådestationen Holmen. Det hvide hus i to etager ved siden af dokken er sandsynligvis en rest af den kongelige udsigtspavillon, som Cornelius omtaler senere i teksten. Der var her i området, Cornelius arbejdede fra 1899 til 1911. Foto fra 1865.

Ejendom boede Nagelsmed Abel, som ligeledes havde sit Værksted her. Længere henne var Indkørslen til Vejerboden, nu ligger her den Bygning, som blev opført i 1913 af De forenede Handels- og Oplagspladser, og nu kommer vi til *Asiatisk Kompagnis Plads*, som den Gang ejedes af Jacob Holm & Sønner. I Hovedbygningen var Stueetagen lejet ud til Kontorer, og paa første Sal var Lokalerne lejet ud til Døttreskolen, Andensalen beboedes af Pladsforvalteren. I Stuen ud til Gaarden boede Sejlmagermester Holm, den anden Bygning ud mod Strandgade blev som nu benyttet

til Pakhus. Inden for Porten til venstre laa en Ophalerbedding, som senere blev sløjfet, og her blev bygget et moderne Pakhus.

I Graven, som var betydelig større end nu, laa Puggaards Fregatter, som var opkøbt fra Holmen, og disse Fregatter blev her omforandret til Koffardifartøj. Endvidere kom Grosserer Moses G. Melchiors, Etatsraad Brobergs, Grosserer Brydes og Grosserer Sass Skibe her og lossede deres forskellige Varer. Den gang var der Liv i Sejladsen, det var en Fryd at se det ene Skib komme, og det andet gaa.

MIT ARBEJDSLIV

Denne Gang vil jeg fortælle lidt om mig selv, og vi begynder derfor med Aaret 1857, hvor jeg kom som Bydreng til Skibsbygmester Brandt, som var Mester paa Tysk Plads. Jeg skulde besørge Byærinder, bære Vand og Brændsel op samt børste Fodtøj, min Agt var at tage til Søs, saa snart jeg blev konfirmeret, men Mester Brandt raadede mig fra det, og i Stedet kom jeg saa den 19. April 1861 i Lære under Mester Brandt, og jeg var med til at arbejde paa de Skibe, som jeg allerede har nævnt tidligere. Ja, der var paa den Tid nok at gøre for alle Skibstømrene, ja, endda saa meget, at alt Kalfatrerarbejde¹⁵ blev udskudt til omkring Juletid, naar saa Holmens Tømrere fik Juleferie, kom de ind paa Tysk Plads og tjente paa denne Maade en ekstra Skilling.

Jeg kan huske fra mine første Aar her paa Tysk Plads, at en meget stor Brand ødelagde flere store Pakhuse paa Puggaards Plads, som laa op til Tysk Plads. I disse Pakhuse var oplagret Sukker, Rom, Huder samt Sæd, og disse Varer blev lagt ud i Gaderne, saavel Torvegade som Strandgade. Det brændende Sukker og Rom flød på Vandet i Kanalen og i Graven på Tysk Plads.

TOGTET TIL SUEZ-KANALEN

I Aaret 1866 blev jeg Tømrermand, og jeg syntes at det kunde være rart at komme lidt ud og se mig om i Verden.

Jeg tog derfor i Aaret 1867 Hyre som Tømrermand ombord i Barken "Aalborg" af Aalborg, og sejlede paa Østersøen og England, og da jeg ved Juletid samme Aar kom hjem, optog jeg mit Arbejde igen på Tysk Plads, og forblev her, indtil jeg i Aaret 1869 skulde aftjene min Værnepligt. Jeg blev tilsagt at møde i Logiskibet, her var jeg i nogle Uger, men blev saa kommanderet ombord i Fregatten "Sjælland". Den 5. Oktober sejlede vi fra København, men maatte vende om, da vi omtrent havde naaet Helsingør. Grunden var, at Bundventilerne var kommet i Uorden. Vi gik i Dæk, og den næste Dag afgik vi igen, men mødte i Kattegat en voldsom Storm, og da det meste af Mandskabet var søsyg, gik man ind til Frederikshavn, indtil Vejret bedagedes, og herefter fortsatte Turen til England, hvor vi gik ind til Plymouth, hvor vi fik repareret Dækket, som havde taget Skade af en ny Storm, som vi havde mødt i Nordsøen. Fra Plymouth gik Turen til Cardiff, og derfra til Suez for at repræsentere Danmark ved Suezkanalens Aabning den 17. November 1869. Kanalen blev under meget stor Højtidelighed aabnet i Nærværelse af Kejseren af Østerrige, den franske Kejserinde, Vicekongen af Ægypten og mange andre Fyrster, ca. 90 Skibe repræsenterede de forskellige Nationer, Fregatten "Sjælland" var et af de smukkeste og mest præsentable Skibe. Fra Suez gik vi til Alexandria, hvor vi indtog Kul for derefter at gaa til Peræus i Grækenland, hvor vi naaede ind i Slutningen af Decembe. Juleaften holdt vi Juletræ, og Kong Georg og Dronningen kom ombord, det var netop Kong Georgs Fødselsdag den 24. december. Juletræet var

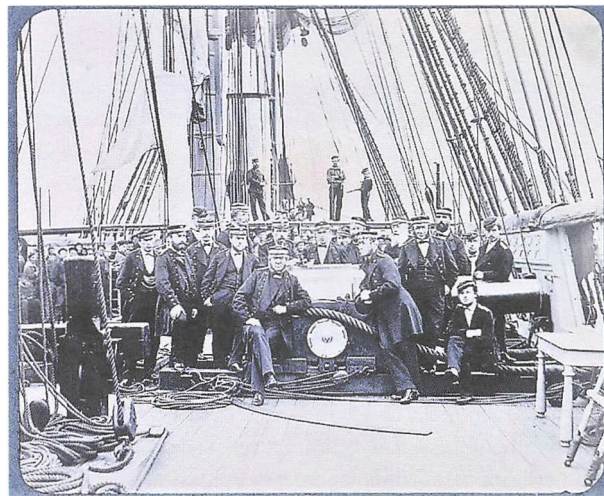
15) At kalfatre betyder at tætte et træskib med tovværk og beg.

meget smukt pyntet af Fru Jerichou, som den Gang var i Grækenland for at male Kongen og Dronningen.

I Januar gik vi igen til søs og sejlede til Tunis, hvor vi afgav en 'Salut paa 100 Skud til Ære for den tyrkiske Bey, som kom ombord på "Sjælland". Herefter gik Turen til Messina, og fra Messina til Neapel og videre til Gibraltar og herfra til Cock, hvorfra Turen gik hjem til Danmark. Da vi ankom til Helsingør i Slutningen af Marts Maaned, var Øresund tillagt med Is, og Schwitzers Dykkerbaad "Skandinavia" maatte hjælpe os igennem Isen ind til København. Næste Dag gik vi ind til Flaadens Leje, hvor Flaadeadmiralen holdt Øvelse og Inspektion. Og hermed endte Rejsen og vi blev afmønstret.

NY ARBEJDSGIVER

Jeg søgte saa tilbage til Tysk Plads og fik igen Arbejde her, trods Travlheden indenfor Skibstømrerfaget var stillet meget af. I Efteråret døde Mester Peter Brandt, og nogen Tid derefter solgte Jacob Holm & Sønner Skibsværftet og Pladser til *A/S De forenede Oplagspladser og Værfter*¹⁶ under Ledelse af Direktør Mads Holm.

Der findes tilfældigvis et foto, hvor Cornelius muligvis optræder. Det stammer fra fregatten Sjællands togt til Mellemøsten 1869-70 og viser kommandør Maltbe Bruun midt i billedet, omgivet af sine officerer og med det menige mandskab i baggrunden. Fra [https://da.wikipedia.org/wiki/Sj%C3%A6lland_\(skib,_1860\)](https://da.wikipedia.org/wiki/Sj%C3%A6lland_(skib,_1860)).

16) 1873 blev nogle mindre firmaer slået sammen under navnet De forenede Oplagspladser og Værfter med hovedsæde i Asiatisk Kompagnis tidligere palæ Strandgade 25. Virksomheden ejede hovedparten af området mellem Knippelsbro og Wilders Plads, hvor der bl.a. blev bygget træskibe, fx fyrskibe. I 1875 var der ansat omkring 200 skibstømrere.

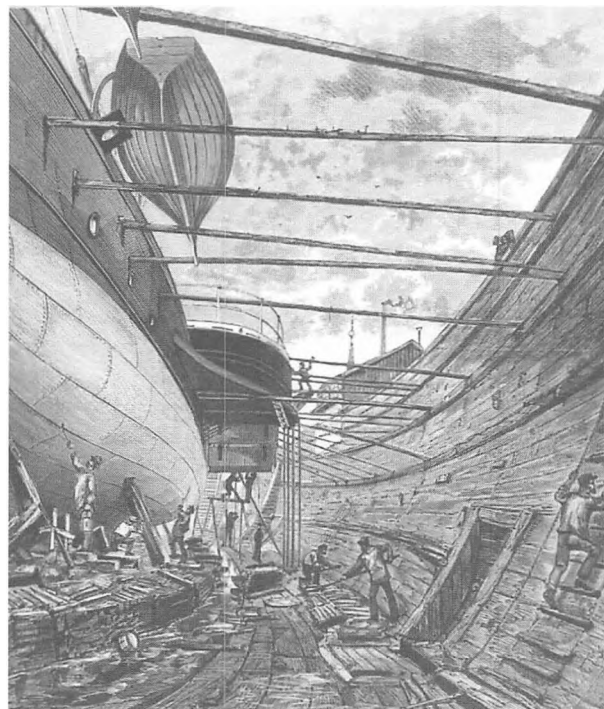
Fra Asiatisk Kompagnis Plads gik man gennem en Smøge ind til *Gml Dok*, denne havde i sin Tid tilhørt Holmen, men blev i 1872 overdraget Havnevæsenet, som senere overdrog den til De forenede Oplagspladser og disse gav da Afkald paa Larsens Plads, som de var Ejer af den Gang.

GAMMEL DOK

Selve Gml. Dok var bygget under Kong Chr. VI i Året 1739 og blev indviet den 26. Maj dette Aar. Den var bygget under Kommandørkaptajn Dumreichers Ledelse og efter Snedkersvend Thomas Møllers Model. Dokken var helt og holdent udført i Tømmer, og man maa beundre den kunstige og fornuftige Forbindingsmaade, som her var benyttet. Dokken blev af en Sløjse eller Dokport lukket, forinden den skulde tømmes for Vand, dette varede gerne 6 Timer. I min Tid foregik dette ved Damp, men tidligere foregik dette ved Hestegang.

Skulde man ned i Dokken, foregik dette ad en Mængde Trappetrin, og helt nede i Bunden ved Trappen rindede den herligste klare Kilde med dejlig kold fersk Vand, naar Arbejderne var tørstige, gik de hen til denne Kilde, og der stod gerne en Flaske eller et Glas, som man saa kunde tappe Vandet i. Men en Arbejder er ikke raadvild, hvis der ingen af Delene var, tog han sin Kasket af og lod Kilder flyde ud i Pullen og saa drak han heraf.

Naar Skibene skulde ud, skulde Dokken fyldtes med Vand, og dette foregik paa følgende Maade: I Sløjse var nogle Kanaler, dem lukkede man op, og saa løb Vandet ganske af sig selv ind, og naar Dokken var fyldt, lænsede man Dokporten saaledes, at den kunde flyde, og saa sejlede man dem væk, og Dokken var aaben, saa Skibet kunde gaa ud. Ved Siden af Dokken der, hvor nu det nye Pakhus ligger, laa i min første Tid en flot Pavillon, denne Pavillon

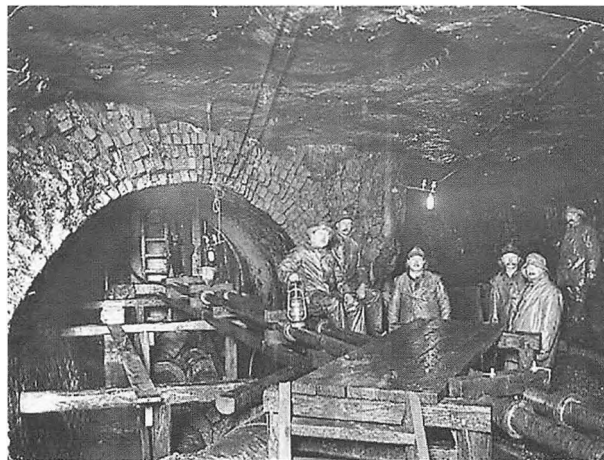
Tegning af dokkens indre fra Illustreret Tidende 1883. (Kgl. Bibl.).

var i 1739 specielt bygget for, at Hs. Majestæt Kongen, naar noget mærkværdigt forefaldt i Dokken, kunde opholde sig og være Tilskuer her.

Dokken var fra 1897-1911 af Oplagspladsen udlejet til Københavns Flydedok, som har udført mange store Reparationer her.

Efter at Københavns Flydedok i 1911 holdt op med at benytte Gml. Dok, var der ingen, som benyttede denne, og Oplagspladserne besluttede saa omkring 1918 at ophugge denne. Man tog en Masse svært Tømmer ud af Dokkens Bund, og dette Tømmer var, trods den lange tid, det havde ligget her, aldeles fuldkantet, og var som Egetræ altid bliver, naar det ligger længe i Vand og Blaaler, fuldstændigt blaasort. Meget af dette Tømmer blev købt af Møbelsnedkerierne og skulde bruges til Møbler. endog ogsaa en Del Metal og Bly kom op dernede fra, det var langt fra alt, der kom op. Siderne af Dokken tog man kun ganske lidt af, men fyldte Dokken med Sand, som blev pumpet ind, og under dette hviler endnu Resterne af dette Stovværk fra Chr. IV.s Tid, maaske ad Aare kommer det for Dagens lys, og saa aner man til den Tid maaske ikke, hvad der er. Oven paa Dokken blev der saa bygget det træskur, som ligger der nu.

De fleste Mennesker paa Christianshavn aner vel næppe, at vi har en Tunnel fra Christianshavn og til Byen. men netop her inde paa Pladsen, ved Siden af Gml. Dok, er Nedgangen til denne Tunnel. Her bliver Kloak og Vand samt Gas ført under Kanalen og over til vor Bydel. En Gang denne Tunnel var lænset og man førte Vandet fra Byen til Christianshavn, havde jeg Lejlighed til at spadserer fra Dokken og over til Havnegade ud for Tordenskjolds-

Her ses den omtalte tunnel mellem Havnegade og Gammel Dok på Christianshavn. Den blev bygget i 1850'erne af et engelsk firma til brug for kloak-, vand- og gasledninger til Christianshavnerne. I år 1900 blev den udvidet, så der også blev plads til stærkstrømsledninger. Foto fra 1914.

gade. Af 67 Trin paa en lodret staaende Stige gik vi ned og naaede bunden, hvorunder de svære Vandledninger laa, paa nogle Svæller, hvorover der igen var lagt Brædder, gik vi saa Turen igennem Tunnellen, der er udhugget i Kalk og Flint, over til Havnegade og tilbage igen, nogle Steder var det som om det støvregnede, det var Loftet, som ikke var helt tæt.

De forenede Oplagspladser og Værfter byggede ialt 4 fyrskibe i årene 1877-84, alle nummereret med latinske tal. Dette foto fra 1968 viser fyrskib XII i Christianshavns Kanal. Det fungerede som bolig for en kørelærer en del år, men sank ved et uheld i 1998 for derefter at ende sine dage ved Refsbaleøen.

Efter en fornem istandsættelse var fyrskib XII ved at lide samme skæbne under en efterårsstorm i 2018 ved Refsbaleøen, men blev reddet i sidste øjeblik.

Efter Stormfloden 1872 overtog Direktør Popp ledelsen af De forenede Oplagspladser og Værfter, og i Aaret 1874 blev jeg udtaget til Formand for Ophalerbeddingerne, og var her, saa længe Skibsbyggeriet eksisterede her paa Tyske Plads.

Og nu skal vi høre lidt om, hvorledes en Ophaling af et Skib foregik paa denne Tid. Man mønstrede gerne ca. 50 Mand, og disse trak en Gangspil, som saa igen trak Skoen, hvorpaa Skibet stod. Disse 50 mand var af særlig gemytlig Karakter, de sang hele Tiden, medens de gik i Spillet, og skulde det ske, at Skuden gik lidt træg, og Humøret blev lidt graat, blev der gerne smurt, og Smørelsen var Brænde-

vin og Øl, og saa kom Humøret op, og det gjorde Skuden ogsaa.

Under Direktør Pops Ledelse blev der bygget flere Fyrskibe; og det sidste Skib blev færdig den 29. April 1893. Dette Skib hed "Fox II", som blev bygget til Kryolitminehandelselskabet. Dette Skib var det, som under Kaptajn Ejnar Mikkelsens Kommando gik op med Ekspeditionen til Scoresbysund, og da det gik hjem fra denne Ekspedition, led det Havari og mistede Roret, men under Ejnar Mikkelsens kyndige Kommando kom Skibet vel hjem og gik ind i Flydedokken og repareredes, og Grønlands Handel købte Skibet, som nu sejler under Navnet "Gustav Holm".

I Aaret 1899 solgte A/S De forenede Oplagspladser og Værfter Tyske Plads, den halve Plads købte Burmeister & Wain, og den anden halve Plads købte Jacob Holm og Søner. Forinden havde man dog sløjftet Beddingerne.

Jeg fortsatte mit Arbejde som Tømrer paa Asiatisk Kompagnis Plads samt Gml. Dok under A/S De forenede Oplagspladser, og da jeg allerede har omtalt Kompagniet, skal jeg kun meddele, at her afgik hvert Aar ved Juletid Grosserer Melchior's Skib, kaldet Admiralskibet "Gerson" med ca. 50 Soldater til Vestindien, og der var paa saadan en Dag stor Afsked, hvor Familie og Venner tog Afsked med de Rejsende. Forinden vi gaar til Gml. Dok, standser vi ved Porten ind til Pladserne og kigger op paa den Bygning til venstre for Porten naar man staar inde paa Pladsen. Her sidder endnu Resterne af et meget gammel Vindfløj, der stammer fra Asiatisk Kompagnis Tid, og det ejendommelige ved dette Vindfløj var, at man kunde aflæse Vindretningen akkurat som paa et Ur. Paa en skorstenslignende Kasse sad selve fløjet, som saa drejede sig for Vinden og drejede en Skive, som sad paa Siden af Skorstenen, og mangen gammel Skipper har kastet et Øje herop, forinden han fik ombord for at se, om ogsaa Vinden var ham gunstig.

JUBILÆUM

I Aaret 1911, efter at jeg havde kunnet fejre mit 50 Aars Jubilæum paa samme Arbejdspladser, forlod jeg Pladserne og helligede mig mit selvstændige Arbejde, idet jeg den 3. Februar 1903 havde løst Borgerskab som Tømrermester. Jeg

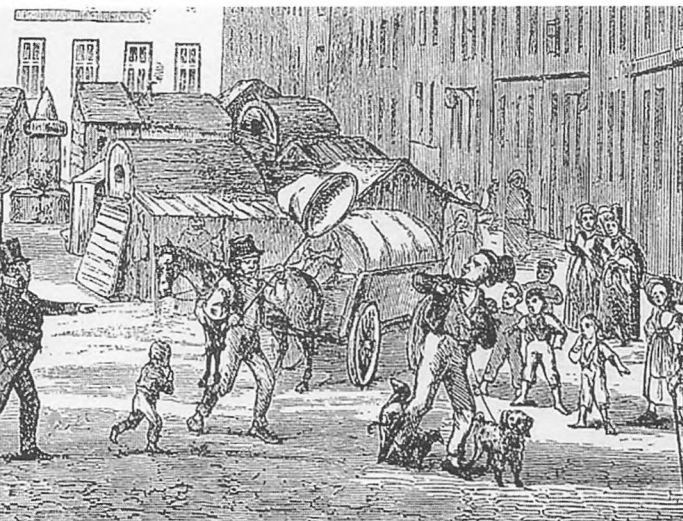
Vittighedstegning af Klæstrup (1820-82), der viser den københavnske borgervæbnings hjemkomst efter anstrengende våbenøvelser på Fælleden. (Kgl. Bibl.).

har udført forskellige Arbejder for Ejeren af Vilders Plds, L. Jabobsens Bødkeri, De danske Sukkerfabrikker, Oplagspladserne og mange andre.

AFSLUTTENDE BARNDOMSMINDER

Jeg har saaledes i hele min Levetid haft Arbejde her paa Christianshavn og hver Dag færdes her, med Undtagelse af den tid, jeg tilbragte paa Søen. Nu har vi gennemgaaet hele Christianshavn og jeg skal til Slut blot fortælle et Par Begivenheder fra mine Drengenaar endnu.

Naar Borgene skulde til Øvelse paa Fælleden, maatte disse møde op ved 4-Tiden om Eftermiddagen ud for

Igen en tegning af Klæstrup, der viser hunderakkeren i funktion et sted i byen. (Kgl. Bibl.).

Laboratoriet i Kongensgade, nu Wildersgade, og saa mønstrede de, medens Majoren højt til Hest red foran, ude paa Fælleden og og kom tilbage til Torvet omkring ved 9-Tiden og traadte af her.

En Begivenhed, som var til stor Glæde og Morskab for Datidens Ungdom var, naar Hunderakkeren skulde hen til Landbohøjskolen og aflevere de indfangede Hunde, og de saa mødte en Hund, saa kastede Rakkeren Nettet over

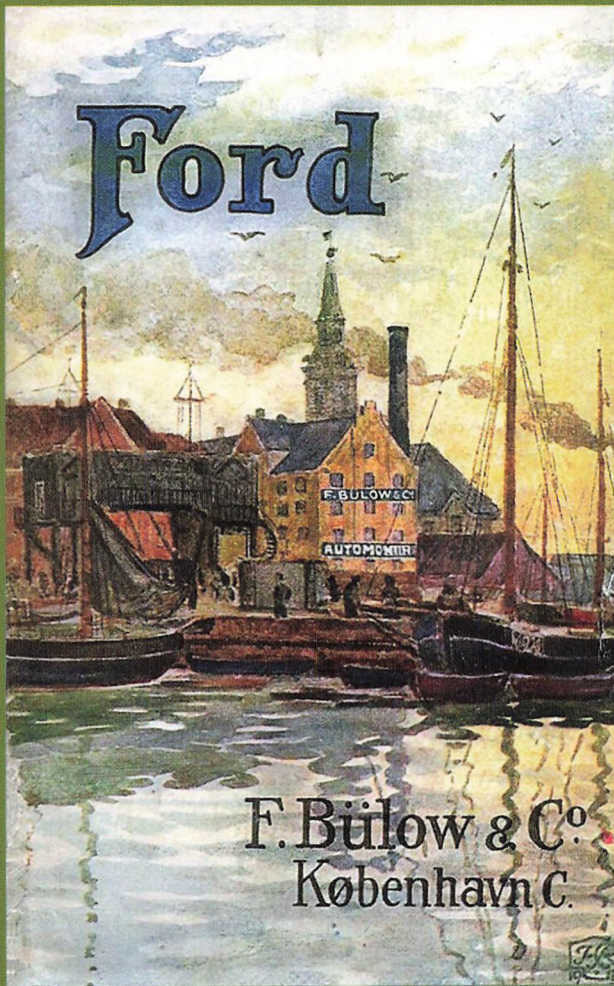
Hunden, og denne skulde saa puttes ind i Vognen, men denne var allerede godt fyldt, og naar Dørene blev lukket op, fløj et Par Hunde ud. Saa peb Drengene i Fingrene og kysede efter dem, saa de slap væk for Hunderakkeren.

Hunderakkeren bar paa Skulderen et Net, som en stor Rejehov paa en lang Stang, og saadan to gik efter Vognen, hvori Hundene blev puttet ind, foruden fulgte to Betjente med og i Hundedagene¹⁷ havde man ved Opslag meddelt enhver Hundeejer, at Hunde ikke maatte gaa løse paa Gaden, og hvis de trodsede dette Forbud, nappede Hunderakkeren Hunden i sit Net, og saa blev den kørt til Landbohøjskolen og indsat her.

Hermed vil jeg slutte mine Indlæg og Erindringer om gammel Tid på Christianshavn, og det skulde glæde mig, om nogle af mine nogenlunde jævnaldrende skulde have faaet opfrisket Minder fra deres Barndomstid, ligesom det ogsaa skal glæde mig, hvis det er lykkedes at de give unge Læsere af Bladet et nogenlunde Skøn over, hvorledes Christianshavn saa ud, da Handel og Søfart endnu prægede Livet paa denne Bydel.

Og hermed vil jeg slutte med en Tak til alle dem, som har fulgt mig på min Vandring Christianshavn rundt.

17) Hundedagene var fra St. Hans til slutningen af august.

F. Bülow & Co
København C.

*I 1912 flyttede autoværkstedet
Bülow & Co til Knippelstrøgade.
De havde nogle år eneret på salg af
Fordbiler i Danmark.*

ISBN 978-87-971171-0-1